

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 5 Issue 5, p. 253-271, September 2013

Malatya Mutasarrıfı Rişvanzade Abdurrahman Paşa'nın Terekesi *The Estate of Malatya Governor Rişvanzade Abdurrahman Pasha*

Doç. Dr. Faruk SÖYLEMEZ
Sütçü İmam Üniversitesi- Kahramanmaraş

Öz: Bu çalışmada Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde defter ve belge tasniflerinde yer alan altı adet tereke defteri ile diğer birtakım arşiv belgeleri ele alınarak 1764-1768 yılları arasında Malatya Sancağı Mutasarrıflığında bulunan Rişvanzade Abdurrahman Paşa'nın terekesi incelenmektedir. Makale ayrıca Abdurrahman Paşa'nın vefatından sonra terekenin müsadere edilmesi ve tespit edilen eşyasının satışı ile ilgili belgeleri değerlendirerek onsekizinci yüzyılda Osmanlı mutasarrıflarının gelir durumu ve özel hayatı ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tereke, Osmanlı, Abdurrahman Paşa, Malatya, Rişvanzade

Abstract: Relying on the Ottoman archival documents, this paper examines the estate registers of Malatya governor Rişvanzade Abdurrahman Pasha, who was governor of Malatya between 1764 and 1768. Furthermore, by analyzing the confiscated property of Abdurrahman Pasha after his death as recorded in his estate register, this article presents valuable information about the wealth and private life of an eighteenth-century Ottoman governor.

Keywords: Estate, Ottoman, Abdurrahman Pasha, Malatya, Rişvanzade

Giriş

Rişvan Aşireti'nin boy beyleri XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Malatya'nın yönetiminde yer almaya başladılar. 1697'de Rişvanzade Halil Bey ile başlayan Malatya sancak beyliği, XIX. yüzyılın ortalarına kadar bazı kısa dönemler hariç Rişvanoğullarının uhdesinde kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerde malikâne sistemine geçmesine paralel olarak Malatya'da da malikâne sistemi uygulanmaya başlanmış ve Malatya bölgesindeki mukataalar da bölgenin en nüfuzlu hanedanı olan Rişvanzadelere verilmiştir. Halil Paşa, Mehmet Paşa, I. Ömer Paşa, Süleyman Paşa, I. Abdurrahman Paşa, II. Ömer Paşa ve II. Abdurrahman Paşa gibi Rişvan Aşiretine mensup beyler XVII. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar Malatya, Çorum, Kilis ve Behisni Mutasarrıflığı ile Maraş, Adana, Sivas ve Musul valiliklerinde bulunmuşlardır¹.

Araştırmamıza konu olan Abdurrahman Paşa, Rişvanzade Mehmet Paşa'nın² oğludur. Rişvanzade Abdurrahman Paşa 1764–1768 yılları arasında Malatya Sancağı Mutasarrıflığında

¹ Rişvan Aşireti ve Rişvanzadeler konusunda geniş bilgi için bk. Faruk Söylemez, *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi-Rişvan Aşireti Örneği* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2007).

² Rişvanzade Mehmet Paşa XVIII. yüzyılın ilk yarısında önce Adana Valiliğinde sonra sırayla Maraş ve Sivas valiliklerinde bulunmuş daha sonra Malatya Mutasarrıflığına atanmıştır. Mehmet Paşa'nın

bulunmuştur. Bu göreve atanmadan önce, Rışvan ve Malatya Voyvodaları görevinde bulunuyordu³. Abdurrahman Paşa, kardeşi Süleyman Paşa'nın Maraş Beylerbeyliğine atanmasından sonra boşalan Malatya Mutasarrıflığına 1764 yılında atanmış⁴ ve Süleyman Paşa'nın tasarrufunda bulunan mukataalar da malikâne suretiyle kendisine verilmiş, böylece büyük miktarda para, mücevherat, emlak ve akarları olan muhallefatına sahip olmuş buna mukabil Süleyman Paşa'nın devlete olan borçlarını ödemeyi de taahhüt etmişti⁵.

Abdurrahman Paşa'nın kardeşi Süleyman Paşa'dan kendisine intikal eden Malatya ve çevresindeki mukataalar: Bedel-i Sancağı Malatya, Malatya Voyvodaları, Karye-i Arga, Nısf-ı Bâd-ı Heva-yı Behisni ve Haremeyn mukataalarından olup malikâne suretiyle tasarruf etmiş olduğu Turuş ve Tevabii mukataalarıdır.

Abdurrahman Paşa Malatya Sancağı'nın yönetiminde bulunduğu dönemde bir yandan yukarıda zikredilen Malatya ve çevresindeki mukataaların işletmesini uhdesine alırken diğer yandan halkın huzur ve güvenliğinin temini ile de uğraşmıştır. Bunun yanı sıra bölgedeki madenlerin düzenli olarak işletilmesi ile de alakadar olduğu anlaşılmaktadır. Zira Abdurrahman Paşa'ya 4 Nisan 1766 (23 Şevval 1179) tarihinde gönderilen bir fermanla kendisinden Osmanlı Devleti'nin en önemli işletmelerinden biri olan Keban Madeni'nin⁶ işletilmesi için gerekli olan kömür ve kütüğün temin edilmesi konusunda gayret göstermesi istenmiştir⁷.

Rışvanzade Abdurrahman Paşa, bu görevlerini sürdürürken 1768 yılı başlarında Behisni'de bir saldırıya uğramıştır. Malatya Sancağı'nı malikâne olarak tasarruf ettiğinden, devlete ait mukataa bedelini ödemek üzere kendisine mübaşir olarak gönderilen Dergâh-ı Ali müteferrikalarından El-hac Mustafa'ya söz konusu ödemeyi yaptığı sırada, Behisni müftüsü Hicabî Mehmet Efendi, Behisni'de bulunan birtakım eşkıyayı yanına alıp Abdurrahman Paşa'nın sarayını basarak kendisine saldırmıştır. Abdurrahman Paşa'nın adamları ile Hicabî Mehmet Efendi'nin yandaşları arasında çıkan çatışma bir gün bir gece devam etmiştir. Çatışmalar sırasında, birçok kişinin malları yağmalandığı gibi, epeyce insan yaralanmış ve suçsuz, günahsız on kişi hayatını kaybetmiştir⁸.

Abdurrahman Paşa, Malatya mutasarrıfı iken 1768 yılı başlarında vefat etmiştir. Rakka valisi Vezir Ahmet Paşa'ya 27 Ocak 1768 (7 Ramazan 1181) tarihinde gönderilen bir fermanla, Malatya mutasarrıfı Rışvanzade Abdurrahman Paşa'nın vefat ettiği bildirilmiş ve terekesinin müsadere ile ilgili işlemlerin yapılması istenmiştir.

1. Terekenin Müsadere Edilmesi

Müsadere işlemi⁹, muhallefatı zapt edilecek olan kişinin emval ve eşyası ile alacakları ve borçlarının görevlendirilen memurlar vasıtasıyla mahallinde sayılarak defterlere geçirilmesi

---

Osmanlı taşra teşkilatındaki yönetim görevleri ve bu yöneticilikleri esnasında yaptığı faaliyetler hakkında geniş bilgi için bk. Söylemez, age, 234–247.

³ BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), *Maraş Ahkâm Defteri*, No. 2, 6; Abdurrahman Paşa'nın Rışvan Hassı Voyvodaları için bk. aynı defter, 21.

⁴ BOA, *Mühimme Defteri*, No. 164, 347.

⁵ BOA, *Cevdet Maliye*, No. 1767.

⁶ BOA, *Cevdet Darphane*, No. 197.

⁷ BOA, *Cevdet Darphane*, No. 3070.

⁸ BOA, *Maraş Ahkâm Defteri*, No. 2, 126.

⁹ Müsadere hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, Sadeleştiren: Neşet Çağatay, C. 1-2, (Ankara: Türk Tarih Kurumu

işlemleri başlatılmaktadır. Daha sonra bu defterler merkeze getirilerek, İstanbul'a getirilmesi istenilen eşya ile mahallinde, yerli rayiçten satılması istenilenler ayrı ayrı işaretlenir. Mahallinde satılan eşya ve satış fiyatları daha sonra ayrıca bir deftere kaydedilir ve yine İstanbul'a gönderilerek hazineye giren ya da İstanbul'da satılanlar da ayrıca defterlere kaydedilirlerdi. Müsadere işlemi dikkat edilmesi gereken önemli noktalar vardı. Bunlardan en önemlisi; terekenin kaydedildiği mufassal defterler ile fûruht (satış) defterlerindeki mallar şayet, terekeden, mahallinde bir devlet görevlisine verilen unsurlar varsa onların teslim senetlerinin birbiriyle denk olması, hesap bulunduğu zaman tereke defterleri ile fûruht defterleri ve senetlerinin toplamının denk çıkmasıdır. Bu konuda zaman zaman bazı problemler yaşandığı görülmüştür. Örneğin terekenin tespiti ile görevlendirilen kişinin, terekeden yaptığı bir takım ödemeler karşılığında senet almaması veya alamaması nedeniyle, bazı malların kendi zimmetinde kaldığı durumlar ortaya çıkmaktaydı¹⁰.

Taşrada ölen vezir, beylerbeyi ve sancakbeyi gibi ümeranın serveti için saraydan bostancıbaşı veya çavuş görevlendirilmekte, yanındaki adamları ve o mahaldeki kişiler huzurunda müsadere edilecek eşya veya nakit paranın sayımı yapılarak kayıt altına alınmaktaydı. Daha sonra bu kayıtlar mühürlenerek merkeze gönderilmekteydi¹¹.

Abdurrahman Paşa'nın vefatında Malatya'daki hanesinde az miktarda bulunan malı, kadı tarafından tahrir edilerek defter haline getirilmiş ve bu defter imzalanıp mühürlenerek İstanbul'a gönderilmişti. Söz konusu defter, Başmuhasebe'deki defterle karşılaştırıldığında Rışvanzade Abdurrahman Paşa'nın oldukça yüklü miktarda zimmetinin olduğu anlaşılmıştır. Zira uhdesinde Rışvan ma'a Sakallı, Malatya Voyvodalığı, Arga ve Çataltepe mukataaları ile Haremeyn mukataalarından Turuş ve ona bağlı mukataalar bulunmaktaydı. Bu nedenle Abdurrahman Paşa'nın, Behisni ve diğer yerlerde olması gereken para, mücevher, kıymetli eşya, emlak, akar, küçük ve büyükbaş hayvan ile başka kendi adına her neyi varsa dikkatlice araştırılması, tespit edilip, defter haline getirilerek saltanata gönderilmesi istenmiştir¹².

2. Araştırmaya Konu Olan Tereke Defterleri

Tereke defterleri ölenlerin sosyal kökenlerine, medeni hallerine ve aile yapılarına ait bilgilerin yanında; hayatta buldukları sırada tasarruflarında bulunan her türlü giyim ve ev eşyası ile mobilya ve mutfak takımlarını; kiler mevcudunu; ev, bağ, bahçe ve değirmen gibi malları; köylerdeki çiftlik, bina ve araçları ile hayvan cins ve miktarlarını; ambarlarda mevcut veya tarlalarda ekili tahılın miktar ve çeşitlerini; atölye ve ticarethanelerdeki aletlerle malzemenin veya ticari malların çeşit ve miktarlarını vermektedir¹³.

Abdurrahman Paşa'nın terekesine ait tespit edilen beş adet defter ile eşi Kerim'e Hanım'ın eşyasının kayıtlı olduğu bir defter bulunmaktadır. Terekenin incelenmesinde esas

Basımevi, 1992), 307-309; M. Cavit Baysun, "Müsadere", *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, 669-673; Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, (Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985, 147-162; Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müsadere", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 49, (Ağustos 1987): 95-111; Cahit Telci, Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda' Muhallefat ve Müsadere Süreci, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22: 2, (2007), 146-164.

¹⁰ Faruk Söylemez, "Malatya Mutasarrıfı Rışvanzade Ömer Paşa'nın Muhallefatı", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 27, (2011), 171-172.

¹¹ Ünal, agm., 103.

¹² BOA, *Cevdet Maliye*, No. 1767.

¹³ Ömer Barkan, "Edirne Askerî Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, 3: 5-6, (1966), 1.

alınacak bu altı defterden birincisi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi numara 7318'de yer alan ve Malatya mutasarrıfı merhum Rışvanzade Abdurrahman Paşa'nın Behisni'deki hanesinde, Rakka Valisi Mehmed Paşa'nın Kapıcılar Bölükbaşı Mustafa Bey ve El-hac Mehmed Said Efendi marifetiyle Seyyid Hacı Huseyin Efendi'ye tahrir ettirilen emval, eşya ve kitaplarını havi 21 Kasım 1767 (28 Cemaziyelahir 1181) tarihli defterdir. Söz konusu defter, iki sayfadan ibaret olup kaydedilen eşyanın bedeli yazılmayıp sadece adedi belirtilmiştir.

İkincisi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Maliye tasnifinde 15208 numarada yer alan defterdir. Söz konusu defter Abdurrahman Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği hazine defterleri ile padişahın mirahur-ı evveli El-hac Halil Bey ve kâtibi Ali Efendi'ye bir takım ihtiyaçlar için harcanmak üzere gönderilen akçeyi ihtiva eden defterin karşılaştırması sonucu ortaya çıkan kayıtların özetini ihtiva eden defterdir. Bu defter Abdurrahman Paşa'nın devlete olan borçlarını, görevde bulunduğu süre içerisinde hazineye yaptığı ödemeleri ve kendi maiyetine verdiği harçlık ve inamâtı içermektedir.

Üçüncüsü, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 5867 numarada kayıtlı bulunan Rışvanzade Abdurrahman Paşa'nın, padişah tarafından mübaşir tayin edilen Zaim Süleyman Ağa ve şehir halkı marifetiyle satılan eşyasından elde edilen bedelden Malatya Valisi Hafız Mustafa Paşa'ya teslim edilen parayı ihtiva eden 26 Şubat 1770 (1 Zilkade 1183) tarihli hesap defteridir. Bu defterde Abdurrahman Paşa'nın satılan bir kısım eşyasının cinsi ve satış bedeli Abdurrahman Paşa'nın alacaklılarından tahsil edilen meblağın kimden ne kadar alındığı kaydedilmiştir.

Dördüncüsü, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 4640 numarada kayıtlı olan Abdurrahman Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği hazine defteridir. Bu defterde Abdurrahman Paşa'nın malikâne suretiyle kardeşi Süleyman Paşa'dan devraldığı mukataalardan dolayı ödemeyi taahhüt ettiği Süleyman Paşa'nın ve kendisinin borçlarından devlete yaptığı ödemeler yer almaktadır.

Beşincisi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 10561 numarada kayıtlı olup, Rışvanzade Abdurrahman Paşa'nın terekesiyle katledilen Bağdat Valisi Osman Paşa'nın muhalefatından Silahşor-ı Hassa Süleyman Ağa mübaşeretiyle gelen eşyanın defteridir. Bu defter, Nisan 1777 (Rebiyülevvel 1191) tarihinde Hazine'ye irat kaydedilen eşyanın listesini, bir başka ifadeyle her iki şahsa ait terekenin bir miktarını ihtiva etmektedir.

Abdurrahman Paşa'nın eşi Kerime Hanım'ın eşyasının kaydedildiği Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Adliye tasnifinde yer alan 2746 numaralı bir tereke defteri de bu araştırmanın içerisinde değerlendirilmiştir. Söz konusu defter, Abdurrahman Paşa'nın terekesini kaydeden heyetin Kerime Hanım'a ait eşyaya da el koyması üzerine bu eşyanın iadesi için Kerime Hanım'ın saltanata sunduğu arzuhalin ekinde verdiği eşya listesinden ibarettir. Defterin bir bölümü yırtılmış olduğundan eşyasının bir kısmı hakkında bilgi sahibi olunamamaktadır. Kerime Hanım'ın iki kalem eşyasının cinsi ve bedeli yazılmış, geri kalanın cinsi ve adedi kaydedilmiştir.

3. Terekenin İncelenmesi

Araştırmanın ana konusunu oluşturan bu bölümde Abdurrahman Paşa'nın terekesinin kayıtlı olduğu defterlerde yer alan kitapları, silahları, giysi ve kumaşları, ev eşyası, mutfak eşyası, belli bir kategoriye girmeyip genellikle şahsi olarak kullanılan diğer eşyası, gıda maddeleri, at takımları, Mehter takımı, köle ve cariyeleri, gayrimenkulleri, alacak, borç ve ödemeleri, Abdurrahman Paşa'nın eşi Kerime Hanım'ın eşyası incelenecektir.

Abdurrahman Paşa'nın terekesini incelemeye önce bir hususu belirtmekte yarar görülmektedir. Terekesinde nakit olarak herhangi bir kayıt bulunmadığı gibi "mücevherat" olarak da bir kaleme rastlanmamıştır. Elbette bu terekesindeki eşyaya bakıldığında varlıklı bir

hayat sürdüğü anlaşılın bir mutasarrıfın hiç nakdinin bulunmadığı, kendisinin ve eşinin hiçbir mücevhere sahip olmadığı anlamına gelmemektedir. Ancak bu tür yükte hafif pahada ağır şeylerin daha görevliler terekeye el koymadan kolayca kaçırlma ve saklanma ihtimalleri fazladır¹⁴.

3.1. Kitaplar

Abdurrahman Paşa'nın Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ndeki 7318 numaralı tereke defterinin hemen başında kitapları kaydedilmiştir. Bir adet büyük Mushaf, iki adet küçük Mushaf, beş adet Enam¹⁵, bir adet sim kaplı sancak Mushaf'ı¹⁶ ve altmış dokuz cilt deri kaplı kitap kaydedilmiştir. Bu altmış dokuz cilt kitabın ismi, müellifi, konusu ve içeriği hakkında açıklayıcı bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca beş sandık içinde birtakım evrak (evrak-ı mühmele) kaydedilmiştir¹⁷. Tereke defterinde söz konusu evrakla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Riştanzade Abdurrahman Paşa'nın ilmiyeden olmayıp ümera sınıfından olmasına rağmen terekesinde önemli sayıda kitaba rastlanması, onun Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilatında yönetici olmasının yanı sıra ilimle de alakadar olduğunu göstermektedir.

3.2. Silahlar

Abdurrahman Paşa'nın Malatya sancağının mutasarrıfı olarak aynı zamanda askeri sınıftan olması hasebiyle silahlarının olmaması düşünülemezdi. Terekesine bakıldığında önemli sayıda silaha sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ateşli silahları çeşitli tür ve özelliklerde olmak üzere tüfek ve piştovlardan oluşuyordu. Kılıç, kama ve bıçaklarının da altın ve gümüş işlemeli zarif silahlar olduğu görülmektedir.

Muhallefat listesinde 56 adet tüfek bulunmaktadır. Bunların 24 adedi şeş-hane¹⁸, 1 adedi karabina¹⁹, 2 tanesi Cezayir tüfeği, diğerleri kaval türünden tüfekler olup 5 adedi kullanılamaz haldedir. Abdurrahman Paşa'nın tüfek ve tabancalarının bu teknik özelliklerinin yanı sıra kabza ve kundaklarının da sade bir ağaçtan olmadığı, bunların gayet değerli maddelerle kaplı olduğu anlaşılmaktadır. Bunların bir kısmı kemik, balık dişi ve eşya yapımında kullanılan abanoz ağacı²⁰ kaplamalı ve bir kısmı da bağa²¹ ile donatılmış

¹⁴Yavuz Cezar, "Bir Âyanın Muhallefatı, Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Belleten*, 41: 161, (1977), 58.

¹⁵En'am suresi ile Kur'an surelerinin bazılarını içine alan küçük kitaptır. Buna "Enam-ı Şerif" de denilir. Bazılarında çeşitli Hilye'ler ve kutsal emanetlerin resimleri vardır. En'am'ı üzerinde taşımak eski geleneklerdendir. bk. Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları), 529.

¹⁶Sancakların alemlerindeki özel yere, gümüş muhafaza içinde birer küçük Mushaf takılması adetti. Bu minik Mushaf'lar "Sancak Kur'an'ı" ya da "Sancak Mushaf'ı" olarak adlandırılmıştır. bk. Şinasi Acar, *Osmanlı'da Günlük Yaşam Nesnelere*, (İstanbul: Yem Yayınları, 2011), 179.

¹⁷TSMA (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi), Defter No. 7318.

¹⁸Hava payını gidermek ve mermiye bir mihver hareketi vermek imkânını menetmek üzere mucefler içine açılan yivler ve bu şekilde yapılan toplarla tüfeklere verilen addır. Altı köşeli ve altı yivli oldukları için bu ad verilmiştir. bk. Pakalın, *age.*, 344.

¹⁹Karabina, Osmanlı ordusunda kullanılmış olan boyu gayet kısa ve namlusunun ucu geniş bir tüfek idi. bk. Pakalın, *age.*, C.2, 189.

²⁰Arapça ve Farsça "âbnûs", Yunanca "ebenos" ve Latince "ebenus" olan ve dilimizde "Abanoz" şeklinde telaffuz edilen kelime, kerestesi genellikle siyah, siyaha yakın yeşil ve koyu kahverengi olan

tüfeklerdir. Abdurrahman Paşa'nın tüfek ve tabancalarının altın ve sim kakmalı, sim kaplı, bir kısmı da sade kundaklı olmak üzere son derece değerli silahlar olduğu anlaşılmaktadır.

Tabancaların (Piştov) 1 adedi hançer şeklinde ve simli, bir çifti beyaz takımlı hâre, bir çifti sarı takımlı Danimarka yapımı, bir çifti bağa kundaklı İngiliz, bir adedi mercanlı ve 3 adedi kullanılamaz durumda olmak üzere 11 adetti.

Abdurrahman Paşa'nın altın ve sim takımlı, yaldızlı; İstanbul, Horasanî, Mısırî, Şamî türlerde olmak üzere 6 adet kılıcı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 4 adet yaldızlı bakır yedek kalkanı ve gümüş çivili sıralı atlı kalkanı ile simli ve yaldızlı olmak üzere 3 adet topuz silahları arasında kaydedilmiştir²².

Hançerleri arasında Bağdat Valisi Süleyman Paşa'nın Rışvanzade Süleyman Paşa'ya²³ hediye ettiği Minâ-kârî, tepesinde sekiz adet küçük elmas ve üstünde bir orta elmas bulunan altın hançer, tepesinde zümrüt taşlı altın hançer, balgamî kabzalı sim küçük hançer, balık dişi sim hançer²⁴, kabzası ve tepesi elmas ve zümrüt işlemeli altın hançer²⁵ olmak üzere 8 tane hançeri ile altın, gümüş ve hasis olmak üzere 3 adet bıçak ve 1 adet zümrüt bıçak kabzası kaydedilmiştir.

Abdurrahman Paşa'nın terekesinde kendisine ait silahları kaydedildiği gibi maiyetinden olan şatırlara²⁶ ait silahlar da yer almıştır. Bunlar arasında sapları ceylan derisi ve bakır gibi muhtelif nesnelere kaplanmış şatır hançer ve (gaddareleri) sayılabilir.

Silahlar arasında 3 adet yay bulunmaktadır. Ayrıca okların muhafaza edildiği simli ve sade okluklar takımları ile birlikte kaydedilmiştir²⁷.

Görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa'nın tüfek, tabanca, kılıç, hançer, bıçak, yay gibi her türden silahları bulunmaktaydı. Bu silahların türlerine ve kaplamalarında kullanılan malzemeye göre kıymetlerinin farklılık arz ettiği görülmektedir. Örneğin; abanoz kundaklı tüfek 25 kuruş, balık dişi kundaklı tüfek 50 kuruş, bağa kundaklı tüfek 30 kuruş, kemik kundaklı tüfeğin ise 35 kuruşa satıldığı görülmektedir. Kılıçlardan altın bentli taban kılıca 500 kuruş değer biçilirken, sim bentli kara Horasani kılıç 100 kuruştan, beyaz Horasani kılıç 65 kuruştan, yaldızlı sim bentli İstanbul kılıcı 80 kuruştan satılmıştır²⁸.

---

ağır ve sert bir ağaç türüdür. Abanoz, dayanıklılığı, ağırlığı, koyu rengi ve taş gibi perdah kabul eden sertliğinden dolayı en eski medeniyetlerden beri doğramacılıkta ve küçük eşya yapımında kullanılmıştır. bk. Sargon Erdem, "Abanoz", *DİA*, C. 1, (1988), 9.

²¹ Kaplumbağaların üstünü örten ve üzerinde tabii şekiller bulunan kabuğun adıdır. Bu kabuklar sıcak suya konulduğunda yumuşar ve istenilen şekil kolaylıkla verilebilir. XVIII. yüzyıldan sonra mobilyaları süslemekte çok kullanılmıştır. Bundan başka bağadan tarak, tabak, enfiye kutusu, kaşık, baston başı ve tespih gibi şeyler imal edilmiştir. Yalnız olarak kullanıldığı gibi sedef, fildişi ve benzeri maddelerle birlikte de kullanılırdı. bk. Pakalın, *age.*, C. 1, 146.

²² TSMA, Defter No. 7318.

²³ Süleyman Paşa, Abdurrahman Paşa'nın kardeşi olup kendisinden önce Malatya Mutasarrıflığında bulunmuştur. Rışvanzade Süleyman Paşa'nın Maraş Valiliği ve Malatya Mutasarrıflığı hakkında geniş bilgi için bk. Söylemez, *age.*, 250-261.

²⁴ TSMA, Defter No. 7318.

²⁵ TSMA, Defter No. 10561.

²⁶ Padişahın maiyeti halkından olan şatırlar, tören ve alaylardaki debdebeyi arttırmak için padişahın yanında yürürlerdi. Sadrazamla vezirlerin ve diğer mansıp sahiplerinin silahlı adamlarına da şatır denilirdi. bk. Pakalın, *age.*, C. 3, 311.

²⁷ TSMA, Defter No. 7318.

²⁸ TSMA, Defter No. 5867.

3.3. Giysi ve Kumaşlar

Abdurrahman Paşa'nın giysileri arasında en dikkat çekenleri kürk, biniş, kaftan ve abalardır. Kürkler, samur ve kakım olmak üzere iki çeşittir. Çeşitli kumaşlardan yapılmış samur kürkler arasında, yeşil çuka kaplı kontoş²⁹ beççe³⁰ samur kürk ve kırmızı çuka kaplı Gilan samuru kürk dikkat çekmektedir. Kakım kürkler ise, yeşil elmas kaplı kakım kürk ve sincabi şâlî yüzlü kayur yenli kakım kürklendir³¹. Kürkler bohçaları içerisinde muhafaza ediliyordu. Her kürkle birlikte bohçası da kaydedilmiştir. Bunun yanı sıra diğer elbiselerinin konulup muhafaza edildiği ipekli kumaşlardan dokunmuş bohçalar da yer almaktadır³². Abdurrahman Paşa'nın kürklerinden samur ferace kürke 300 kuruş, samur kontoş kürke ise 150 kuruş değer biçilmiştir³³.

Binişler; Lâhurî beyaz ve sarı şâlî biniş ve mavi şâlî binişlerden oluşuyordu. Binişler de kürkler gibi bohçasıyla birlikte kaydedilmiştir.

Abalar; sırmalı Maraş abası ve takı beyaz kemha³⁴ Bağdat abası olmak üzere iki çeşittir³⁵. Bağdat abası da diğer bir kısım eşya gibi mahallinde satılmış ve 65 kuruş değer biçilmiştir³⁶.

Abdurrahman Paşa'nın terekesi arasında bir adet kaftana rastlanmıştır.

Yine giysilerden şâlî çakşır³⁷, çarşaf³⁸, beyaz bez işlik ile keten ve bürümcek gömlekler kaydedilmiştir.

Terekede kaydedilen giysiler arasında kırmızı, yeşil ve mor olmak üzere üç adet ihram bulunmaktadır.

Kuşaklar; hurda incili kuşak, Karamanoğlu işi sim gayret kuşağı, sim şatır kuşağı, bakır şatır kuşağı, yeşil göz suzenî (iğne işi) şâlî kuşak, bakır şatır kuşağı, köhne keffi şâlî kuşak, kırmızı kemha kuşak, suzenî şâlî Hindî kuşak olarak sayılabilir. Abdurrahman Paşa'nın terekesi arasında 1 adet de kemere rastlanmıştır.

Terekede çeşitli evsafta çorap ve eldivenler ile önemli sayıda pabuç, çizme ve yemeni türünden giysiler bulunmaktadır.

Başta giyilen giysilerin; bez kellepûş³⁹, fes, şahan üsküfû, müstamel anberi destâr⁴⁰, destar bendi, destar ortası ve kavuk olmak üzere toplamı 27 adedi bulmaktadır.

²⁹ Büyük devlet adamlarının giydiği, özellikle Tatar beylerine atfedilen yakalı ve uzun kollu kürklere verilen addır. bk. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, (İstanbul: Enderun Yayınları, 1989), 1116; Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, (Ankara: 1967), 158.

³⁰ Beççe, insan veya hayvan yavrusu anlamına gelir. bk. Ziya Şükûn, *Farsça-Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar-ı Ferhengi Ziya, C. 1*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1984), 269.

³¹ Padişahlarla büyük devlet adamlarının giydikleri kakım derisinden yapılan kürktür. bk. Pakalın, age., C.2., 142.

³² TSMA, Defter No. 7318.

³³ TSMA, Defter No. 5867.

³⁴ Altın ve gümüş tellerle nakışlı elbiselik kumaştır. Bilhassa kaftanlarda kullanılırdı. bk. Koçu, age., 153.

³⁵ TSMA, Defter No. 7318.

³⁶ TSMA, Defter No. 5867.

³⁷ Çakşır, belden aşağı kısma giyilen paçaları mestli dar bir nevi şalvardır. bk. Pakalın, age., C.1, 323.

³⁸ Müslüman kadınların eskiden tesettür amacıyla giydikleri üstluktur.

³⁹ Takke yerine kullanılan bir tabirdir. Başı örttüğü için bu adı almıştır. Kavuşun altına giyilirdi. bk. Pakalın, age., C.2, 238.

Kuşaklar ise yeşil suzenî şâlî kuşak, göz suzenî şâlî Hindî kuşak, köhne keffî şâlî kuşak, kırmızı kemhâ kuşak, Acem Çerkezî sırmalı kuşak⁴¹ ve hurda inci işleme iki başlı altın kuşak⁴² olarak sayılabilir.

Abdurrahman Paşa'nın terekesinde giysilerin yanı sıra kumaşlar da bulunmaktaydı. Bunlar arasında; 1 top çiçekli ve 1 top sarı Engürî şâlî kumaş, 70 zira elvan Frenk atlası, 1 top Sakız endarisi, 4 zira Engürî şâlî ve 2 zira Alaca, 4 zira donluk mahur çuka, 11 zira mahur elvan çuka kumaş, 2 top Haleb zerlisi, 1 adet Yanbolu kebesi⁴³, 150 zira gök çadır bezi ve 6 kıta kirpaş kaydedilmiştir⁴⁴.

3.4. Ev Eşyası

Abdurrahman Paşa'nın terekesi arasında ev eşyası büyük bir yer tutmaktadır. Önemli miktarda ve çeşitli kumaşlardan yapılmış minder örtüleri arasında köhne sûzeni çuka, Sakız işi simli, sûzenî beyaz köhne çit, Rumî sandal ve çit basma örtüler ile minder örtüsü saçağı kaydedilmiştir.

Seccadeler arasında Mardin ve Bayburt seccadeleri, kumaş olarak çit seccade, sûzeni şâlî, çuka ve halı seccadeler ile muhtemelen cemaatle namaz kılmak için kullanılan dört mihraplı saf seccadesi bulunmaktadır⁴⁵. Ayrıca Kuran okumak için kullanılan büyük mercan rahle de terekede yer almaktadır⁴⁶.

Abdurrahman Paşa'nın ev eşyası arasında Mardinkârî çit pencere perdeleri; Rumî, Mardin, Mısır ve alaca peşkirler, İstanbul telkârî havlu, işleme abdest havlusu, Sakız makraması, işleme havlu makrama, işleme diz makraması, şerit makraması ve kahve peşkiri olmak üzere çeşitli havlulara rastlanmaktadır.

Abdurrahman Paşa'nın biri Malatya'da bir diğeri Behisni'de olmak üzere iki konağı ve terekede görüldüğü üzere birçok çadırı bulunmaktaydı. Hem konaklarının hem de çadırlarının tefrişi de kendisine yakışır bir tarzda olmalıydı. Döşeme olarak: 21 adet halı ve 64 adet kilim, 2 adet cecim, 2 adet battaniye (velense), 5 adet Maraş keçesi döşeme, 1 adet büyük ve 20 adet normal keçe, 1 adet çadır döşemesi ile 3 adet Maraş döşemesi gibi çok sayıda sergiye rastlanmıştır. Ayrıca 5 adedi normal⁴⁷, 8 adedi yarılmamış⁴⁸ olmak üzere 13 adet kaplan postu da tereke arasında tespit edilen ilginç eşyadandır.

Abdurrahman Paşa Malatya Mutasarrıfı olmanın yanı sıra konargöçer Rişvan Aşireti'nin de beyi idi. Bu nedenle terekesinde çeşitli amaçlarla kullanılan çadırlara rastlanmıştır. Bunlar; büyük müstamel oba, küçük müstamel oba⁴⁹, kara çadır, büyük cedit oba takımıyla beraber, küçük cedit oba takımıyla beraber, daire kubbesi tozluğuyla, tozluksuz daire

⁴⁰ Başa giyilen takke, fes ve emsali şeyler üzerine sarılan sarık manasına gelen bir tabirdir. bk. Pakalın, age., C. 1, 431.

⁴¹ TSMA, Defter No. 7318.

⁴² TSMA, Defter No. 10561.

⁴³ En kalın keçeye kebe denir. Çoban kepenekleri kebeden yapılırdı. Hayvan üstüne örtülen örtülere "teyelti" denilirdi. Hem kepenek hem de teyelti yapılan tüylü bir kebenin adı da "Yanbolu Kebesi" idi. bk. Koçu, age.,152.

⁴⁴ TSMA, Defter No. 7318.

⁴⁵ TSMA, Defter No. 7318.

⁴⁶ TSMA, Defter No. 10561.

⁴⁷ TSMA, Defter No. 7318.

⁴⁸ TSMA, Defter No. 10561.

⁴⁹ TSMA, Defter No. 5867.

kubbesi, kahve çadırı, matbah çadırı (köhne), ağca kanat küçük kubbe, köhne çerçe⁵⁰, köhne oba içi, müstamel sayeban (gölgelik) olarak sayılabilir⁵¹. Bir kısmı mahallinde satılan bu çadırlardan büyük müstamel oba 385 kuruş, küçük müstamel oba 65 kuruşa satılırken kahve çadırına 9,5 kuruş değer biçilmiştir⁵².

Terekede çok sayıda (94 adet) kadife, çiçekli çit ve şayak yastık, yastık yüzü, döşek, kumaş ve çit yorgan, büyük ve küçük şilte (20 adet), takımıyla birlikte yatak kubbesi, içi çukalı köhne yatak kubbesi, sade köhne yatak kubbesi ve köhne yatak içi yer almaktadır.

Madenî eşya arasında gümüşten yapılmış büyük ve küçük şamdanlar, pirinç ve bakır şamdanlar, gümüş ve sade olmak üzere kurmalı saatler, çan saati, nargile şişesi, sim, billur⁵³ ve Fağfuri⁵⁴ gülabdanlar ve sim buhurdan dikkat çekmektedir.

Abdurrahman Paşa'nın tereke kayıtlarında 37 adet çuval, 5 çift meşinli harar (büyük kıl çuval) ve 1 çift normal harar; köhne kenefler ve iskemleler bulunmaktadır⁵⁵.

3.5. Mutfak Eşyası

Abdurrahman Paşa'nın terekesinde değişik maddelerden mamul ve oldukça fazla sayıda mutfak eşyasına rastlanmaktadır. Bunlar; gümüş kutular içerisinde gergedan boynuzu fincanlar⁵⁶, kutuları içerisinde 90 adet Bec, Fağfur ve Leh işi fincan; Leh ve Fağfuri tas ve kâse, altın ve gümüş zarflar, gergedan boynuzu nim kâse, Fağfur tabak ve kâse, Kütahya tabağı, maden Frengi tabak, kemik beyaz kaşıklar, billur bardak, küçük kahve ibriği ve bakır maşrapası, yaldızlı kahve ibriği, bakır kahve tabağı ve tepsisi, yaldızlı ve kapaklı taslar; tılsımlı pirinç, bakır ve yeşil çini tas; çelik ve tombak su tası, saplı tas, yemeklik tası, posta tası, altın yaldızlı sim maşrapa, bakır leğen ve ibrik, gümüş ibrik, gümüş el leğeni, büyük güğümler, büyük kazanlar ve lengeriler ile bunların üstlerine kapak olarak konan büyük siniler, su satılı (kovası), bakır mataralar, havanlar, demir Karamanî saclar, ocak demirleri, pirinç ocak maşası, gümüş kılıflı ve sade maşa⁵⁷ olarak sayılabilir.

3.6. Diğer Eşyası

Abdurrahman Paşa'nın terekesinde herhangi bir kategoriye girmeyen ve çoğunlukla şahsi olarak kullanılan bir takım eşyaya da rastlanmaktadır. Abdurrahman Paşa'nın terekesinde yer alan farklı nitelikteki eşyaları; dışarıda veya çadırlarında namaz kılacağı zaman kıblesini doğru tayin etmek için kullandığı kiblenüma, altın çelenk, sim kuş çingırağı, Kâbe örtüsü, sancak alemi⁵⁸, büyük fener, bakır enfiye kutusu, kardeşi Ömer Paşa'nın eyalet mührü, balık dişi tarak, sandal ve hurda inci kaplı bağa sakal tarakları, köhne sırma şemsiye; mercan, harçlı

⁵⁰ Derme çatma çadır, göçebe çadırı. bk. *Türkçe Sözlük*, hzl. Hasan Eren, Nevzat Gözaydın, İsmail Parlatır, Talat Tekin, Hamza Zülfikar, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988), C. 1, 295.

⁵¹ TSMA, Defter No. 7318.

⁵² TSMA, Defter No. 5867.

⁵³ TSMA, Defter No. 7318.

⁵⁴ TSMA, Defter No. 10561.

⁵⁵ TSMA, Defter No. 7318.

⁵⁶ TSMA, Defter No. 10561.

⁵⁷ TSMA, Defter No. 7318.

⁵⁸ Sancak gönderi üzerinde taşınan lâle formundaki alemde kabartma harflerle ve sülüs hatla kelime-i tevhid yazılır. bk. Acar, age., 181.

kalanik, harçlı yersî, Abbasî tespihler ve mercanlı beş yüz (taneli) tespih; simli dürbün⁵⁹, kırık dürbünler, başı simli asa; sim, gevher-bâr ve kayur devir, Kıbrıs alası kaşlı müzehhep ve Yemenî müzehhep mühürler; gümüş kaplı gözlükler, köhne tütün keseleri, kemik enfîye kutusu, sim sade hamail, tılsımlı tabak, şerit makraması, tahtirevan kendiri, 2 zira maden şerit, sade kayış ve 2 adet müzehhep Acem baltası⁶⁰ olarak sayılabilir.

3.7. Gıda Maddesi

Malatya Mutasarrıfı Abdurrahman Paşa'nın hanesinde tespit edilen eşyası arasında yağ, pekmez, bal ve zahire cinsinden gıda maddelerine rastlanmıştır. Bu maddelerin bir kısmı miktar olarak kaydedilirken diğer kısmı bedeli üzerinden yazılmıştır. Yiyecek olarak 4 hokka kelle şeker kırığı, birkaç sandık çerez, 6 adet büyük kazan dolusu pekmez, 2 adet büyük kazan dolusu yağ (revgan), 7 tulum yağ, büyük bir kazan içinde 12 kuruş değerinde bal, 3 kantar zeytinyağı, 120 kuruş değerinde revani, 25 kuruş değerinde bulgur, 22 kuruş değerinde mercimek (ades), 5 kuruş değerinde humus ve 3 kantar haşve⁶¹ kaydedilmiştir⁶².

3.8. At Takımları

Abdurrahman Paşanın terekesinde at takımları, çeşitli at örtüleri ve diğer at malzemeleri kaydedilmiştir. Bunlar arasında üçer peçeli yaldızlı gümüş at takımı (raht), Mardin at gömleği ve gâşiyesi, sim karalı kesme, Şam kesmesi ve gâşiyesi, sırmalı Maraş gâşiyesi, Şam kesmesi, harir Şam kesmesi, sırmalı Maraş işi at gömleği, sade at gömlekleri, gâşiyeye saçağı ve 10 zira harir kesme saçağı sayılabilir.

Çeşitli madenlerden yapılmış üzengiler de at takımları arasında yer almaktadır. Bunlara örnek olarak, sim, sim kaplama, tombak, bakır ve pirinç üzengi ile Dımışkî (Şam işi) üzengi verilebilir.

At takımları arasında dizgin ve gemler de bulunmaktadır. Bunların başlıcaları; yaldızlı rişme⁶³; göderi⁶⁴ dizgin, simli kaytan dizgin ve gemdir⁶⁵.

3.9. Mehter Takımı

Mehterhaneler, Osmanlı Devlet teşkilatında yer alan ve belli başlı zaman ve vesilelerle kullanılan unsurlardan biridir. Padişahın sarayına ait mehter takımı her gün padişahın bulunduğu yerde yani padişah seferde ise çadırının önünde, değilse saraydaki muayyen yerinde ikinci zamanı çalınırdı. Tabii zamanlarda Mehterhane her gün bir defa ikinci zamanında çalmak kanundu. Bundan başka padişah cüluslarında, kılıç alaylarında, muzafferiyet haberi geldiğinde, arife divanlarında ve düğünlerde de çalınırdı⁶⁶.

⁵⁹ TSMA, Defter No. 10561.

⁶⁰ TSMA, Defter No. 7318.

⁶¹ Şırası sıkılmış üzüm posasına haşve denir. Bu posadan sirke yapıldığı gibi kurutulup hayvanlara yem olarak da verilirdi.

⁶² TSMA, Defter No. 7318.

⁶³ Zincirden gem. bk. Şemsettin Sâmi, *Kâmûs-ı Türkî*, (İstanbul: Enderun Yayınları, 1989), 665.

⁶⁴ Geyik derisinden meşin. bk. Şemsettin Sâmi, age., 1192.

⁶⁵ TSMA, Defter No. 7318.

⁶⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1984), 273–275.

Mehterhaneler, Osmanlı Devleti'nin merkezinde bulunduğu gibi belirli bazı sancak ve kalelerde de bulunmaktaydı⁶⁷. Mehterhanenin bulunduğu şehirlerden birisi de Rışvanzade Abdurrahman Paşa'nın mutasarrıflık yaptığı Malatya Sancağı idi. Zira tereke defterinde bir mehter takımında bulunması gereken zurna, nakkare, boru (nefir), zil, davul ve kös gibi aletlere rastlanmaktadır⁶⁸.

Mehter aletleri sayılarıyla birlikte zikredilmiştir. Defterde kaydedildiği sırasıyla mehter takımı, 10 adet davul, 5 adet zurna, 2 çift zil, 3 çift nakkare, 3 adet boru, 1 adet kös, 2 adet sim babalı tuğ, 3 adet tuğ âlemi, 2 adet bakır babalı atik tuğ, tepesinde Mushaf-ı Şerif bulunan 1 adet ayetli sancaktan oluşuyordu⁶⁹.

Yukarıda görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa'nın terekesinde kaydedilen mehter aletleri çeşit olarak devlet merkezindekilerle aynı idi. Ancak sayı bakımında tabii olarak bir sancak merkezi olması hasebiyle daha azdı.

3.10. Köle ve Cariyeleri

Abdurrahman Paşa'nın Tereke Defteri'nde⁷⁰ köle ve cariyeleri de kaydedilmiştir. Kendisinin ölümünden sonra Malatya Mutasarrıflığı (1777–1791) görevinde bulunmuş olan kardeşi Rışvanzade Ömer Paşa'nın muhalefat defterinde⁷¹ herhangi bir köle veya cariye kaydı bulunmamaktadır.

Köleleri: Mustafa, Murtaza, Selim, Muharrem, Ali, İsmail, Şahbaz, Emir, İsa, Kenan, Salih, Ahmet, Şahin, Abdullah isimlerinde 14 kölesi kaydedilmiştir. Ancak bu isimlerin yanına “kölelerin azat edilmiş olduğu” şeklinde şerh düşülmüştür⁷².

Abdurrahman Paşa'nın bir tane zenci, birisi Gürcü asıllı Gonca, diğeri aslı belli olmayan yine Gonca adında iki cariye ve ismi zikredilmeyen başka bir cariye olmak üzere dört tane cariyesi kaydedilmiştir.

3.11. Abdurrahman Paşa'nın Eşi Kerime Hanım'ın Eşyası

Rışvanzade Mahmut Bey'in kızı ve Abdurrahman Paşa'nın eşi Kerime Hanım'ın saltanata sunduğu bir arzuhalde belirtildiği üzere, gerek mihri karşılığında Abdurrahman Paşa tarafından kendisine verilen gerekse babasından kalan eşyalara Abdurrahman Paşa'nın ölümünden sonra dokunulmamıştı. Ancak Abdurrahman Paşa'nın terekesi müsadere edildiğinde kendisine ait olan eşyalara da el konulmuş, bu nedenle de Kerime Hanım saltanata başvurarak söz konusu eşyaların iadesini istemiştir⁷³.

Kerime Hanım'ın sunduğu arzuhalde iadesini istediği eşyalar şöylece tasnif edilebilir:

Kitap olarak; Mushaf-ı şerif, Enam-ı şerif, Delailü'l-Hayrat⁷⁴; giysiler arasında çiçekli entariler; keten, iplik, işlemeli ve bürümcek gömlekler; çeşitli evsafıta kürk ve kaftanlar ile

⁶⁷ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 4, Dersaadet 1314, 418., Tamışvar Kalesi'ndeki mehter takımı hakkında bk. age., C. 5, Dersaadet 1315, 390.

⁶⁸ TSMA, Defter No. 7318.

⁶⁹ TSMA, Defter No. 7318.

⁷⁰ TSMA, Defter No. 7318.

⁷¹ Bk. BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler*, No. 9720, 200–205.

⁷² Bk. TSMA, Defter No. 7318.

⁷³ BOA, *Cevdet Adliye*, No. 2746.

⁷⁴ Şeyh Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî (ö. 870/1465) tarafından derlenen salâvat mecmuasıdır. Türkler arasında daha çok Delâil-i Şerif, Delâil-i Hayrat ve Delâil diye bilinen risalenin tam adı

harir şal yer almaktadır. Bu giysilerin içerisinde muhafaza edildiği bohçalar da Kerime Hanım'ın eşyaları arasında kaydedilmiştir. Havlu ve peşkirler arasında havlu makrama, el ve diz makramaları, işleme havlu makrama, beyaz makrama, havlu, döşeme ve keten sofraya peşkiri sayılabilir. Mardin işi eşyalar da dikkati çekmektedir. Bunlar arasında Mardin işi peşkir, yastık yüzü, minder, sofraya bezi ve seccade sayılabilir. Bir çift de çorap kaydedilmiştir. Kumaş olarak bir top sarı sandal ve bir kıta donluk bez kaydedilmiştir. Sergi olarak altı adet kilime rastlanmaktadır.

Kerime Hanım'ın eşyaları arasında takılar önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar; harçlı saç bağı, sim kuşak, sim hamail, üzerinde beş adet zer-i mahub⁷⁵ bulunan altın kaplı sim zincirli levha, üzerinde on altı adet zer-i mahub bulunan inci saçlık, sim toka, sim kemer kuşak, altın burma, sim kaş, altın bilezik, kolaniyle birlikte sim yaldızlı kuşak, akik küçük hatem, altın hatem, hurda elmaslı kopça ve altın küçük küpe olarak sayılabilir.

Mutfak eşyası olarak sim hoşaf ve su tasları ile maşrapa, cam ve bakır su tasları, billur maşrapa, pirinç ve maden tepsiler, çini ve Kütahya gülabdanlar, sim kahve ibriği, bakır küçük tas; kemik, ağaç ve bağa kaplı kaşıklar ile 120 kuruş değerinde bakır kap kaydedilmiştir.

Diğer eşyası olarak sim tarak, kehribar imameli simli ve taka tespihler, seng-i mihek (mihenk taşı)⁷⁶, boyama çanağı ve sim küçük maşa olarak sayılabilir. Ayrıca bir küçük kesede üç adet sülüs⁷⁷ kaydedilmiştir.

3.12. Gayrimenkuller

Tereke listesinde gayrimenkul olarak herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Ancak listedeki eşya tasnifinden biri Malatya'da diğeri de Behisni'de olmak üzere iki evinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Abdurrahman Paşa'nın zevcesi Kerim'e Hanım'ın kişisel eşyalarının Behisni'deki hanelerinde defter haline getirildiği açıkça ifade edilmektedir⁷⁸. Zaten Rışvanzadelerin eskiden beri Behisni'de yazları gidip dinlendikleri konaklarının olduğu bilinmektedir⁷⁹. Evleri olmasına rağmen bunların muhalefat tespit listesinde yer almaması

"Delâilü'l-hayrat ve şevârikü'l-envâr fi zikri's-salât 'ale'n-nebiyyil-muhtâr"dır. Şâzeliyye tarikatının Cezûliyye kolunun kurucusu olan Şeyh Cezûl'nin bu risalesi müritleri arasında bir tarikat evradı olarak çok okunmuş ve dolayısıyla çok sayıda istinsah edilmiştir. Delâil'i sadece Cezûliyye veya Şâzeliyye mensupları değil diğeri tarikat mensupları hatta bir tarikata bağlı olmayan Müslümanlar dahi, faziletine inanarak düzenli bir biçimde okumuşlardır. Ön sözünde, salâvatı belli zamanlarda düzenli bir şekilde okuyanların çok sevap kazanacakları, Hz. Peygamber'in şefaatine nail olacakları, günahlarının affedileceği, kötü huyları terk edip iyi huylar edinecekleri, maddî ihtiyaçlarının karşılanacağı ve dünya işlerinin düzeleceği belirtilmiştir. Bu salâvatı düzenlemiş olması sebebiyle Cezûl'nin kabrinin misk gibi koktuğuna inanılır. Kuzey Afrika'da ve özellikle Anadolu'da büyük bir rağbet gören Delâil, Mısır ve İstanbul'da 1844–1902 yılları arasında on dört defa basılmıştır. Risalenin ayrıca Petersburg'da 1842 yılında yapılmış bir baskısı bulunmaktadır. bk. Süleyman Uludağ, "Delâilü'l-Hayrât", *DİA*, C. 9, (1994), 113-114.

⁷⁵ Altın paralardan birinin adıdır. 1787'de üç buçuk kuruş rayiç konulmuştur. bk. Pakalın, age., C. 3, 655.

⁷⁶ Gümüş ve altının ayarına bakmaya yarayan taş olup, gümüş ve altını bu taşın üzerine sürmek suretiyle ayarı anlaşılır. bk. Şemsettin Sâmî, age., 1303.

⁷⁷ Sikkenin üçte biri değerindeki madeni paradır. bk. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1990), 970.

⁷⁸ BOA, *Cevdet Adliye*, No. 2746.

⁷⁹ Necdet Sakaoğlu, *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998), 7.

Abdurrahman Paşa'nın devlete karşı herhangi bir suçtan dolayı katledilmeyip kendi eceliyle ölmüş olması nedeniyle müsaderenin bütün mallarına uygulanmadığı söylenebilir. Ayrıca tasarrufunda bulunan mukataaların iltizam bedellerinden dolayı üzerinde kalan mal-ı mirî kadar tahsilât gerektiğinden ev eşyasının ve alacaklarının bunun karşılması durumunda ev veya konaklarının satılmasına gerek duyulmamış olabilir. Aynı uygulamanın Rışvanzade Ömer Paşa için de yapıldığı görülmektedir⁸⁰. XVIII. yüzyıl boyunca Malatya ve çevresindeki mukataaları genellikle Rışvanzadeler malikâne suretiyle tasarruf ettikleri için Abdurrahman Paşa'nın kardeşi Süleyman Paşa'dan devraldığı söz konusu mukataaları Süleyman Paşa'nın oğlu Ömer Paşa deruhte etmiştir⁸¹. Böylece babadan oğla geçen malikâne sisteminde ölen malikânececinin tasarrufunda bulunan mukataaları devralan varisin alacak ve borçlarını da tekellüf etmiş olmasından dolayı müsadere işleminin de Rışvanzadelerin bütün menkul, gayrimenkul varlıklarına uygulanmadığı anlaşılmaktadır.

3.13. Alacak, Borç ve Ödemeler

Rışvanzade Abdurrahman Paşa'nın malikâne suretiyle tasarruf ettiği mukataaların iltizam bedellerinden hazineye yaptığı ödemeler, sadrazam ve defterdara ödenen kalemiye hisseleri ve mukataaları işleten şahıslardan tahsil edilen alacaklarını saltanata gönderdiği hazine defterinden⁸² öğrenmekteyiz.

Tablo 1: Abdurrahman Paşa'nın Devlet Hazinesine Gönderdiği Meblağın Dökümü

Niçin Gönderildiği	Ait olduğu Yıl	Miktar (Kuruş)
Sadrazam kalemiyesi	1761-1762	6.225
Defterdar kalemiyesi	1761-1762	3.112,5
Küsür kalemiye	1761-1762	75
Malatya Sancağı berat-ı kasr-ı yedi için	-	3.162,5
Sadrazam kalemiyesi	1761-1763	9.043,5
Harc-ı kalemiye vs.	-	295,5
Defterdar kalemiyesi	1763	1.556,5
Mal-ı Miri-i Rışvan	1761	45.220,5
Maraş eyaleti tevcihi esnasında caize ve sair masraflar	1763	7.500
Malatya Sancağı ve Rışvan Mukataası ve sair malikâneler için	1764	40.000
İki yüz kise akçe taahüde mahsuben	1764	22.910
Hısn-ı Mansur Mütessesliminden	1764	3.000
Ali Efendi Matlubu	1764	9.090
Vusul mektupları mucebince zam olunan	1764	5.000
Der-i Aliyye'ye gönderilen	-	6.000
Miriden matlub deyni için	1765	6.500
Miri deynine mahsuben	1765	6.500
Der-i aliyyede Ali Efendi'nin bazı masrafları için	1765	2.500
Halil Bey'in kefaletiyle borcuna mahsuben	1765	5.000

⁸⁰ Söylemez, agm., 171-179.

⁸¹ Söylemez, age., 265; aynı müellif, agm., 167.

⁸² BOA, *Cevdet Maliye*, No. 15208.

Turuş Mukataası'nın muaccesesi ve sabık voyvodası Halil Ağa'nın zimmeti için	-	5.000
Behisni tumarlarından miri mukataa noksanı için	1763	65
Defterdar kalemiyesi için	1763	250
Behisni Mukataası mal-ı miri için	1765	1.700
Delibaşı Göklülerden Mustafa Ağa'nın gönderdiği	-	50.000
Kâğıt kese içerisinde Yürür Kara Halil'e Abdurrahman Paşa'nın çukadarı Süleyman Ağa ile gönderdiği	1764	40.000
Abdurrahma Paşa'nın çukadarı Süleyman ile gönderdiği	1764	40.000
Halil Bey'in çukadarı Rahtvan Ahmed Ağa ile gönderdiği	1764	6.500
Tatar Kör Kesim ile gönderdiği	1764	6.000
Abdurrahman Paşa'nın gulamı Selim ile gönderdiği	-	6.000
Abdurrahman Paşa'nın Tatar Boşak ile gönderdiği	-	1.950
Abdurrahman Paşa'nın Mustafa ve Selman ile gönderdiği	-	10.000
Takrire binaen zam olunan	-	300
Toplam	-	350.456

Tablo 1'de görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa'nın tasarruf ettiği mukataaların iltizam bedelleri olarak merkeze 350.456 kuruş gönderilmiştir. Ancak Abdurrahman Paşa'nın hazine defteri ile merkezdeki defter karşılaştırıldığında 92.500 kuruşun mükerrer yazıldığı görülmüştür. Ayrıca Behisni tumar erbabının 1760 ve 1761 senelerine ait mâl-ı mirî ve kalemiyeleri olan 2.005,5 kuruş ile Rişvan Mukataası'nın 1761 ve 1762 senelerine ait kalemiyesi olan 3.112,5 kuruş olmak üzere toplam 97.618 kuruşu, Abdurrahman Paşa'nın devlet hazinesine gönderdiğini ifade ettiği ve hazine defterine kaydedilen⁸³ meblağ olan 350.456 kuruştan çıkartıldığında toplam 252.838 kuruşun devlet hazinesine teslim edildiği anlaşılmaktadır.

Abdurrahman Paşa'nın, kardeşi Süleyman Paşa'dan devraldığı Malatya Sancağı'ndaki Rişvan Mukataası'nın 1761 ve 1762 yıllarına ait kalemiyeleri için ödenmesi kararlaştırılan miktarlar da tablo 1'de gösterilmiştir. Osmanlı Devleti'nde kalemiye, malikâne sahibinin devlete ödemek zorunda olduğu "mal" denilen gelire ek olarak vermek mecburiyetinde bulunduğu ve uhdesinde bulunan mukataalardan elde ettiği gelirin % 20'sine tekabül eden vergi olarak tarif edilmiştir⁸⁴.

Tablo 1'deki Rişvan Mukataası'nın 1761 yılına ait gelirinin 45.220,5 kuruş olduğu görülmektedir. Rişvan Mukataası kalemiye hisselerinden sadrazamın Molla Mustafa ve El-hac Mustafa eliyle gönderilen iki yıllık (1761-1762) hissesi toplamı 62.225 kuruştur. Bu durumda bir yıllık kalemiye hissesi 3.112,5 tutmaktadır. Defterdarın hissesi iki yıllık 3.112,5 kuruş, bir yıllık ise 1.556,25 kuruştur. Halil Bey'in hazinedarı Mahmut Ağa ve çuhadarı El-hac Mustafa eliyle 1761, 1762 ve 1763 yıllarına ait sadrazamın kalemiyesi toplam 9.043,5 kuruş olup bunun bir yıllık hissesi 3014,5 kuruştur. Bunlara küsur kalemiye olan 75 kuruş ile harc-ı kalemiye olan 295,5 kuruş eklendiğinde 1761 yılına ait 45.220,5 Rişvan Mukataası malı

⁸³ Abdurrahman Paşa'nın söz konusu parayı merkeze kiminle ve hangi tarihte gönderdiği ile ilgili ayrıntılar için bk. BOA, *Cevdet Maliye*, No. 15208.

⁸⁴ Yaşar Yücel-Özer Ergenç, "General Characteristics of the Ottoman State Policy During The XVIIIth and the XIXth Centuries", *Belleten*, 45:209, (1990), 240.

içerisindeki toplam kalemiye hisseleri 8053,75 kuruşa ulaşmaktadır. Bunun da bir yıllık Rişvan Mukataası gelirleri içerisindeki oranı yaklaşık % 18'e tekabül etmektedir.

Bunun 3.112,5 kuruşu olan defterdarın hissesi dairesine teslim edilmiştir. Ayrıca Malatya Sancağı'nın kasr-ı yedi⁸⁵ için taahhüt olunan akçenin noksanı olan 3.162,5 kuruş da polişe olunmuştur. Buna göre Abdurrahman Paşa'nın ödemesi gereken 12.575 kuruştan 9.462,5 kuruş borcu kalmıştır⁸⁶.

Abdurrahman Paşa 1764 yılında Malatya Mutasarrıflığına atandığı halde 1761 ve 1762 yıllarının Rişvan Mukataası'na ait iltizam bedellerini hazineye göndermiştir. Bunun nedeni kendisinden önce Malatya Mutasarrıfı olan kardeşi Süleyman Paşa'nın Maraş Valiliğine atanmasından sonra uhdesindeki Rişvan Mukataası'nın Abdurrahman Paşa'ya verilmesi ve onun da söz konusu yıllara ait iltizam bedellerini ödemeyi taahhüt etmiş olmasındandır.

Yukarıdaki tabloda gösterilen hisselerle ait toplam 63.616 kuruştan Tokar'dan geri giden 949 kuruş ile Darphane noksanı ve züyufu olan 440,5 kuruş çıkartıldıktan sonra 62.226,5 kuruşun teslim edildiğini Mirahur-ı Evvel El-hac Halil Bey'in kâtibi Ali Efendi ifade etmiş ve bu ödemenin yapıldığına dair makbuzun bulunduğunu belirtmiştir⁸⁷.

Abdurrahman Paşa'nın hazine defterinin son kısmında kendi sağlığında maiyetinde bulunan yardımcı ve hizmetkârlarına çeşitli vesilelerle verdiği bahşişlerin kime verildiği ve miktarı yer almaktadır⁸⁸. Bu harcamalar aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 2: Abdurrahman Paşa'nın Maiyetine Verdiği Harçlık ve İnamlar

Kime Verildiği	Miktar (Kuruş)
Hazinedarı Mahmud Ağa'ya kendisine tevcih emrini getirdiğinde verdiği inam	6.000
Çukadarı Süleyman'a verdiği harçlık	350
Başçukadarına verdiği harçlık	840
Defa Süleyman çukadara verdiği harçlık	350
Kölesi Selim'e	330
Ali Efendi'ye kürek baha	1.000
Çukadarı mansıb getirdiğinde verilen harçlık	500
Halil Bey'in Süleyman eliyle Rahtvani Ahmet Ağa'ya verilen harçlık	800
Çukadarı İbrahim'e verilen harçlık	500
Süleyman Çukadar'a Asitane'ye azimetinde verilen hizmet	1.000
Çukadarı Pepe Mustafa'ya verdiği harçlık	200
Defa Süleyman Çukadar'a verilen harçlık	500
Toplam	12.370

Abdurrahman Paşa'nın, kardeşi Süleyman Paşa'dan Malatya sancağını devraldığı anda uhdesinde bulunan mukataalar malikâne suretiyle kendisine verilmiş, o da alacak ve borçlarını ödemeyi taahhüt etmişti⁸⁹. Söz konusu borcun toplamı 539 kese⁹⁰ tutmaktaydı. Kese-i Rûmî⁹¹

⁸⁵ Arapçada el çekmek manasına gelen kasr-ı yed, mütevellilik, imamlık gibi babasından kendisine intikal eden bir haktan vazgeçmek anlamında kullanılmaktadır. bk. Pakalın, age., C. 2., 209. Rişvanzade Süleyman Paşa'nın Malatya Mutasarrıflığından kendi isteğiyle ayrılması neticesinde bu meblağı ödemek durumunda kalmıştır.

⁸⁶ BOA, *Cevdet Maliye*, No. 15208.

⁸⁷ BOA, *Cevdet Maliye*, No. 15208.

⁸⁸ BOA, *Cevdet Maliye*, No. 15208.

⁸⁹ TSMA, Defter No. 4640.

üzerinden hesaplanan borcun 339 kesesini taksitler halinde, kalan 200 kesenin ise Abdurrahman Paşa tarafından kısa sürede nakden ve havale yoluyla ödeneceği Mirahur-ı Evvel El-hac Halil Bey tarafından taahhüt edilmiştir.

Tablo 3: Abdurrahman Paşa'nın Süleyman Paşa Adına Devlete Ödediği Borçlar

Teslim Edildiği Yer	Teslim Tarihi	Miktar (Kuruş)
Darbhane-i Âmire	24 Zilkade 1178/15 Mayıs 1765	31.000
Darbhane-i Âmire	21 Zilhicce 1178/11 Haziran 1765	5.800
Darbhane-i Âmire	9 Muharrem 1178/9 Temmuz 1764	6.200
Darbhane-i Âmire	17 Şevval 1179/29 Mart 1766	6.152
Darbhane-i Âmire	28 Şevval 1179/9 Nisan 1766	4.729
Darbhane-i Âmire	23 Zilkade 1181/11 Nisan 1768	46.119
Toplam		100.000

Tablo 3'te görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa'nın 1 Ağustos 1764 (2 Safer 1178) tarihinde ödemeyi taahhüt ettiği, kardeşi Süleyman Paşa'nın kalan borcu olan 539 Kese'den 100.000 kuruşu belirtilen tarihlerde Darbhane-i Âmire'ye teslim edilmiştir⁹². Bir kese-i Rumi 500 kuruş olduğuna göre $100.000/500=200$ kese ödenmiş olmaktadır. Netice itibariyle Abdurrahman Paşa'nın hazineye olan 539 kese yani 269.500 kuruşun 100.000 kuruşu ödenmiş, geriye 169.500 kuruşu kalmıştır.

Abdurrahman Paşa'nın kalan 169.500 kuruş borcundan Vezir Hasan Paşa'nın Delibaşı Mustafa Ağa'dan tahsil etmesi kararlaştırılan 50.000 kuruştan 46.119 kuruş tahsil edilerek Darphane-i Amire'ye teslim edilmiş, geriye 3.881 kuruş kalmıştır. Kalan bu miktardan 2.714 kuruş 45 para gümrük bakayası ve özel hesap dolayısıyla darphaneye teslim edilmiş geriye 1.166 kuruş 5 para kalmıştır. Buna göre 169.500 kuruştan 48.833 kuruş çıkartıldığında Abdurrahman Paşa'nın kardeşi Süleyman Paşa'dan dolayı devlete 120.667 kuruş 5 para borcu kalmaktadır. Delibaşı Mustafa Ağa eliyle poliçe olunan 43.000 kuruş, poliçe 31 gün vadeli olduğu için henüz tahsil olunmamıştır⁹³.

Rişvanzade Abdurrahman Paşa'nın vefatında kendisine ve kardeşi Süleyman Paşa'ya ait 509.148,5 kuruş borcu birikmiş olup Rakka valisi vezir Muhammed Paşa tarafından tahsil edilmesi konusunda 9 Ramazan 1181 (29 Ocak 1768) tarihinde ferman gönderilmiştir. Delibaşı Mustafa Ağa eliyle poliçe olunan bu paranın 43.000 kuruşu merkeze gönderilmiş, geriye 466.148,5 kuruşu kalmıştır⁹⁴.

Abdurrahman Paşa'nın vefatında devlete yüklü miktarda borcu varken alacakları ve terekesinden elde edilen gelirlerle borcunun büyük bir kısmının ödendiği görülmektedir.

⁹⁰ Altın ve gümüş paraların muhafazası için kullanılan torba demek olan bu tabir aynı zamanda muayyen bir miktar parayı bildiren bir terimdir. Altın ve gümüşe göre kıymeti değişen kese zaman itibariyle de farklar göstermiştir. Fatih ve II. Bayezid zamanında kese 30 bin akçe veya 10 bin altına tekabül ediyordu. Daha sonra 1537 yılında 20 bin, 1660-1661 senelerinde 40 bin ve 1688 yılından sonra 50 bin akçe bir kese sayılmıştır. Durum, zaman ve paranın raicine göre değişen kese nihayet 500 kuruş olarak kabul edilmiş ve bu şekilde genelleşmiştir. bk. Pakalın, age., C. 2, 247-248.

⁹¹ Keseye, "İstanbul Kesesi", "Kese-i Rûmî", "Kese-i Divanî" ve "Kese-i Mısıri" diye isimler verilmiştir. bk. Pakalın, age., C. 2, 248.

⁹² TSMA, Defter No. 4640.

⁹³ TSMA, Defter No. 4640.

⁹⁴ TSMA, Defter No. 4640.

Sonuç

XVI. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı coğrafyasında Malatya'dan Orta ve Batı Anadolu'ya hatta Rumeli topraklarına kadar yayılmış olan Rışvan Aşireti'nin beyleri, XVII. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar bazı ara dönemler dışında Malatya Sancağı Mutasarrıflığı'nda bulunmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde malikâne sisteminin uygulamaya konulmasından sonra Malatya ve çevresindeki mukataalar Rışvan beylerinin uhdesine verilmiştir. Rışvanzadeler Malatya ve çevresinde hem arkalarındaki aşiret desteği ile önemli bir nüfuza sahip olmuşlar hem de malikâne olarak tasarruf ettikleri mukataaların muaccesini ödeyecek zenginliğe ulaşmışlardır.

Rışvanzadelerden Malatya Mutasarrıflığında bulunmuş beylerin önde gelenlerinden biri olan Abdurrahman Paşa'nın 1768 yılında ölümü üzerine terekesi tespit edilmiş, geride bıraktığı eşyası ile borç ve ödemelerine ait kayıtlar defter haline getirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde müsadere uygulamalarının ölen kişinin durumuna ve devletle olan ilişkilerine göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Herhangi bir suçtan dolayı katledilen devlet adamlarının bütün mal varlığına el konulduğu halde, devlete karşı herhangi bir suç işlemeyip vefat edenlerin devlete borçlu olması durumunda borcunu karşılayacak kadar mallarının müsadere edildiği, bütün mallarına el konulmadığı anlaşılmaktadır. Bunu en açık örneklerinden birini Rışvanzadeler oluşturmaktadır. Yukarıda terekesi incelenen Abdurrahman Paşa'nın tereke defterlerindeki kayıtların ona ait bütün mal varlığını yansıttığı söylenemez. Kendisinin Malatya ve Behisni'deki evleri tereke kayıtlarında doğrudan belirtilmemiş olsa da tereke kayıtlarındaki eşyaların tespitinden buralarda evlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Buradan yola çıkarak devletin müsadere konusunda Abdurrahman Paşa'ya özel bir ayrıcalık tanıdığı, bu nedenle bütün mal varlığına el konulmadığı söylenebilir. Bu da Osmanlı Devlet adamları ile valilik ve mutasarrıflık görevlerinde bulunan Rışvan beyleri arasındaki olumlu ilişkilerin bir sonucu olsa gerektir.

Abdurrahman Paşa'nın terekesine bakıldığında ümera sınıfından olmasının yanı sıra sahip olduğu kitaplardan kendisinin ilimle de uğraştığı anlaşılmaktadır.

Abdurrahman Paşa'nın terekesinde nakit ve mücevherata rastlanmamaktadır. Köklü bir hanedana mensup bir mutasarrıfın nakit ve mücevherata sahip olmaması düşünülemez. Müsadere işlemi başlamadan önce yükte hafif pahada ağır bu tür unsurların mirasçılar tarafından alınmış olması muhtemeldir. Keza gerek mutasarrıflık gibi üst düzeyde yönetici olması ve Malatya'daki önemli mukataaları tasarruf etmesi, gerekse tespit edilen eşyanın niteliği ve bedeli Abdurrahman Paşa'nın bir hayli varlıklı olduğu kanaatini doğurmaktadır.

Abdurrahman Paşa'nın terekesinden anlaşıldığı kadarıyla önemli miktarda silaha sahip olduğu görülmektedir. Tüfek ve tabancaların kabza ve kundaklarının değerli madde ve taşlarla süslenmiş olduğu görülmektedir. Kılıç, kama ve hançerler de altın ve gümüş gibi değerli madenlerle işlenmişlerdir. Giysilerinin kürk, aba, biniş ve kaftandan kuşaklara kadar baş ve ayak giysileri de dâhil olmak üzere tamamının hem sanat yönünden son derece zarif hem de fiyat açısından yüksek bir değere sahip oldukları görülür. Abdurrahman Paşa'nın terekesinden satılan eşyanın bedelleri ile birlikte kaydedilmiş olması bize bir nebze olsun XVIII. yüzyıl ortalarındaki fiyatlar konusunda bir fikir vermektedir. Aynı zamanda bu veriler dönemin fiyat hareketleri ile ilgili yapılacak araştırmalara da kaynak olması hasebiyle önemlidir.

Terekede yer alan Cezayir yapımı tüfek, Danimarka yapımı tabanca, İstanbul, Horasan, Şam ve Mısır yapımı kılıçlar Osmanlı Devleti'nde farklı memleketlere ait silahların

kullanıldığı konusunda fikir vermektedir. Gilan samuru kürk, Lahûrî biniş, Maraş abası, Bağdat abası, Hindistan ve Acem işi kuşaklar, Halep kumaşları, Yanbolu ve Maraş keçesi, Mardin işi seccade ve kumaşlar, Bayburt seccadesi; Bec, Fağfur ve Leh işi mutfak eşyası; Yemen ve Kıbrıs yapımı mühürler; Maraş Mardin ve Şam işi at takımları ve buna benzer eşyalar üretildikleri merkezlerin bu konudaki şöhretlerini yansıtmaları açısından önem arz etmektedir.

Abdurrahman Paşa'nın sahip olduğu Gürcü ve Zenci cariyeler de mutasarrıflık yaptığı dönemde Osmanlı Devleti'ndeki cariyelerin kökenleri hakkında az da olsa bir fikir vermektedir.

Abdurrahman Paşa'nın sahip olduğu söz konusu eşyalar bir Osmanlı mutasarrıfının gündelik hayatına dair bilgiler vermektedir. Mutfak eşyası arasındaki kahve takımlarının önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Sahip olduğu çadırlar arasında mutfak çadırının yanı sıra müstakil bir kahve çadırının bulunması ve fincanların sayısının fazla oluşu kahvenin söz konusu dönemde misafir ağırlamadaki önemini ortaya koymaktadır.

Eldeki veriler ışığında Abdurrahman Paşa'nın yaşam seviyesine bakıldığında Osmanlı Devleti'nin merkezdeki yaşam standardının taşradaki küçük bir örneğini teşkil eden bir yapı ile karşılaşılmakta, özellikle mutasarrıfların yaşam kalitelerinin merkezdeki bir yöneticiden geri kalmadığı sonucuna varılmaktadır.

Sonuç olarak Abdurrahman Paşa'nın tereke kayıtları bir bütün olarak incelendiğinde kendisinin varlıklı bir hayat yaşadığı, ince bir zevke sahip olmasının yanı sıra maiyetindeki insanlara da ihsanlarda bulunan merhametli ve cömert bir kişiliğe sahip olduğu söylenebilir.

Kaynakça

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

- BOA, *Cevdet Adliye*, No. 2746.
- BOA, *Cevdet Darphane*, No. 197.
- BOA, *Cevdet Darphane*, No. 3070.
- BOA, *Cevdet Maliye*, No. 1767.
- BOA, *Cevdet Maliye*, No. 15208.
- BOA, *Hatt-ı Hümayun*, No. 13712.
- BOA, *Hatt-ı Hümayun*, No. 14252.
- BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler*, No. 9720.
- BOA, *Maraş Ahkâm Defterleri*, No. 2.
- BOA, *Maraş Ahkâm Defterleri*, No. 3.
- BOA, *Mühimme Defterleri*, No. 164.

B. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

- TSMA, Defter No. 4640.
- TSMA, Defter No. 5867.
- TSMA, Defter No. 7318.
- TSMA, Defter No. 10561.

C. Araştırma ve İncelemeler

- Acar, Şinasi, *Osmanlı'da Günlük Yaşam Nesneleri*, İstanbul: Yem Yayınları, 2011.

- Barkan, Ömer, “Edirne Askerî Kassamı’na Ait Tereke Defterleri (1545–1659)”, *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, 3:5–6, (1966): 1–18.
- Baysun, M. Cavit, “Müsadere”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, (1993), 669–673.
- Cezar, Yavuz, “Bir Âyanın Muhallefatı Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)”, *Belleten*, 41:161, (1977): 41-78.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1990.
- Erdem, Sargon, “Abanoz”, *DİA*, C. 1, (1988), 9-10.
- Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 4, Dersaadet 1314, C. 5, Dersaadet 1315.
- Koçu, Reşad Ekrem, *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları, 1967.
- Lajos, Fekete, “XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi” çev. M. Tayyib Gökbilgin, *Belleten*, 43:170, (1979): 457–480.
- Mumcu, Ahmet, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985.
- Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, sad. Neşet Çağatay, C. 1-2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.
- Nagata Yuzo, “Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağa’ya Ait Bir Tereke Defteri”, *IX Türk Tarih Kongresi (Ankara: 21–25 Eylül 1981) Kongreye Sunulan Bildiriler*, C.2, (1988), 1055–1062.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.1-3, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.
- Sakaoğlu, Necdet, *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.
- Söylemez, Faruk, *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi-Rişvan Aşireti Örneği*-İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011.
- _____, “Malatya Mutasarrıfı Rişvanzade Ömer Paşa’nın Muhallefatı”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 27, (2011): 165–194.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Enderun Yayınları, İstanbul 1989.
- Şükûn, Ziya, *Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*, C. 1, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1984.
- Telci, Cahit, Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda’ Muhallefat ve Müsadere Süreci, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22: 2, (2007), 145-166.
- Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.
- Türkçe Sözlük*, hzl. Hasan Eren, Nevzat Gözaydın, İsmail Parlatur, Talat Tekin, Hamza Zülfikar, C. 1, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988.
- Uludağ, Süleyman, Delâilü’l-Hayrât, *DİA*, C. 9, ss. 113-114., İstanbul: 1994,
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1984.
- Ünal, Mehmet Ali, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Müsâdere”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 49, İstanbul (1987): 95–111.
- _____, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011.
- Yücel, Yaşar - Özer Ergenç, “General Characteristics of the Otoman State Policy During The XVIIIth and the XIXth Centuries”, *Belleten*, C. LIV:209, Ankara (1990): 233-244.